

JÁN ZEMKO – THE TENOR OF INEXHAUSTIBLE ENERGY AND ENDURANCE

JÁN ZEMKO – TENORISTA NEVYČERPATEĽNEJ ENERGIE A VYTRVALOSTI

prof. Mária Tomanová, ArtD.

Fakulta múzických umení Akadémie umení v Banskej Bystrici, Banská Bystrica, Slovensko

ABSTRACT

Opera singer tenor Ján Zemko is an integral part of the Banská Bystrica Opera scene. He was the soloist for thirty-one years and during this period, he performed many characters in opera, operetta, and musical works. We present the artist as a universal performer capable of equally fulfilling tragic and comic roles of all periods.

Key words: opera, operetta, portrayal, opera characters, operetta characters

ABSTRAKT

Operný spevák tenorista Ján Zemko tvorí neoddeliteľnú súčasť banskobystrickej opery. Bol jej sólistom tridsaťjeden rokov a počas tohto obdobia stvárnil rozsiahly počet postáv v operných, operetných a muzikálových dielach. Umelca predstavujeme ako univerzálneho interpreta schopného rovnocenne napĺňať tragické i komické roly všetkých štýlových období.

Kľúčové slová: opera, opereta, stvárnenie, operné postavy, operetné postavy

Ján Zemko – sólista – tenor – obdivuhodná hlasová výdrž – isté výšky – pracovitosť – zodpovednosť – takto vnímal operného speváka dirigent Miroslav Šmíd. Vzájomne ich spájala dlhoročná spolupráca na mnohých produkciách inscenovaných na pôde Opery Divadla Jozefa Gregora Tajovského v Banskej Bystrici (dnes pod názvom Štátna opera). Pri súčte 96 naštudovaných rôznorodých operných, operetných a muzikálových rolí a obdivuhodnom počte 2495 odohratých predstavení musíme s týmto konštatovaním len súhlasiť.

Ján Zemko sa narodil v podtatranskej dedinke Nižná Šuňava 12. decembra 1939. Vyrastal v skromných podmienkach, ktoré mu umožnili stretávať sa s hudbou najmä v kostole, kde sa podieľal ako samouk hrou na organe a spevom pri omšiach. V roku 1957 maturoval na jedenásťročnej škole v Poprade. Jeho zámer pokračovať v štúdiu na Pedagogickej fakulte v Prešove bol zmarený. Ako sám spomína: „*Na vysokú školu som sa nedostal z politických dôvodov. Otec nepodpísal vznik jednotného roľníckeho družstva, a tak mi nebolo umožnené ísť na vysokú školu. Pomáhal som mu s poľnohospodárskymi prácami. Po roku sa situácia na dedine upokojila a dostal som možnosť vzdelávať sa ďalej, ale na Pedagogickom inštitúte v Trnave.*“ (Zemko, 2021)

V roku 1958 nastúpil na štúdium v odbore slovenský jazyk a hudobná výchova, neskôr prešiel na učiteľstvo pre 1. stupeň z dôvodu kratšej doby štúdia (po 1. ročníku štúdia bol prijatý na Hudobnú fakultu VŠMU, ale chcel mať ukončené začaté pedagogické vzdelanie). Už na

prijímacích skúškach zaujal dirigenta mužského speváckeho zboru Bradlan Viktora Brosa, ktorý mu ponúkol členstvo v zbere. Jeho hlasový prejav si všimla aj ďalšia pedagogička Edita Višňovská, ktorá mu sprostredkovala stretnutie s významnou slovenskou pedagogičkou Annou Hrušovskou. K stretnutiu s pani Hrušovskou sa vyjadril: „*Po predspievaní mi pani Hrušovská ponúkla možnosť navštevovať u nej súkromné hodiny spevu a ja som túto ponuku veľmi rád prijal.*“ (Zemko, 2021) Možno práve to, že sa dostal študovať do Trnavy, a nie do Prešova ovplyvnilo jeho nasledovnú profesionálnu cestu.

V tomto prostredí sa láska k spevu ešte viac rozvinula, a tak po úspešnom ukončení Pedagogického inštitútu v roku 1962 sa stáva opäť študentom operného a koncertného spevu na Vysokej škole múzických umení v Bratislave pod vedením významného tenoristu Janka Blahu a neskôr pokračuje v štúdiu spevu u profesorky Anny Hrušovskej.

Už ako študent sa prezentoval v Opere Slovenského národného divadla v predstavení Turandot Pucciniho ako Pang a Jaquino v Beethovenovom Fideliovi.

Po ukončení štúdií od 1. apríla 1966 sa stáva sólistom Spevohry Divadla Jozefa Gregora Tajovského v Banskej Bystrici (dnes Štátna opera). Debutoval úlohou Camille (1966) v Lehárovej operete Veselá vdova. Avšak jeho hlasové, vokálno-technické, herecké a pohybové schopnosti ho predurčovali plnohodnotne sa podieľať na operetných inscenáciách, ale rovnako tak aj na našťudovaní závažných operných úloh a byť pevnou súčasťou operných predstavení.

S takýmito sa stretáva vo Verdiho opernej tvorbe, v ktorých premyslene využíva bohatú škálu vokálno-výrazových prostriedkov s rozvíjaním kantilénových kontúr v intenciách lyrickosti až dramatickosti v súčinnosti s prepracovaným dramatickým pravdivým vyjadrením. Hneď v počiatkových rokoch svojho umeleckého účinkovania dostáva rolu Alfreda v Traviate v roku 1968. V tejto inscenácii mu bola partnerkou v úlohe Violetty Edita Gruberová, v tom čase pôsobiaca v banskobystrickej opere. Uchopenie úlohy Alfreda v podaní Jána Zemka už v tomto období nezostalo bez odozvy, o čom svedčia slová recenzenta Stanislava Bachledu: „*Ako Alfréd bol oproti Kobelovi prirodzenejší a celkové zvládnutie postavy vyznelo presvedčivejšie. Svojím výkonom prispel podstatným podielom k vyššej úrovni druhej premiéry.*“ (Bachleda, 1969, s. 6) V roku 1982 rolu Alfreda stvárňuje opäť a v roku 1994 sa prevetľuje do úlohy Gastona. V lyrickom pretavení taktiež napĺňa Vojvodu v Rigolettovi (1970) a opäť s Gildou v interpretácii Edity Gruberovej. Na sklonku svojej dlhoročnej kariéry v roku 1997 sa v Rigolettovi opäť objavuje, ale už v kostýme Marulla. Tiež účinkoval v Othellovi ako Cassio (1974). Komickú strunu rozohral v lyrickej komédii Falstaff ako Fenton (1978). Dramatickosť hlasového volumenu však preukázal ako Manrico v Trubadúrovi (1980) a Riccardo v Maškarnom bále (1981). Neobišiel ho ani repertoárový „hit“ Nabucco, kde sa predstavil ako Ismaele (1987) a tiež Abdallo (1996).

V talianskom belcantovom opernom repertoári, v ktorom pružne tvaruje vokálne línie v symbióze s dramatickým vypointovaním sa zhostil úlohy grófa Almavivu (1966) v Rossiniho Barbierovi zo Sevilly a tiež Guglielma (1983) v slovenskej premiére Donizettiho komickej opery Viva la mamma, ktorého podanie zaujalo recenzenta Igora Vajdu: „... *ironicky ponímanú postavu tenora Guglielma stvárnil v dobrej hlasovej kondícii Ján Zemko: Milo prekvapil zmyslom pre komiku.*“ (Vajda, 1984, s. 5)

Značný priestor v talianskych veristických operách so schopnosťou pretavenia exponovaných gradačných oblúkov a plôch s rôznofarebným hereckým nasýtením a vnútorným expresívnym prežitím zaujímajú postavy z diel Giacoma Pucciniho – Cavaradossi (1975, 1990) v Tosce, Johnson (1978) v opernom westerne Dievča zo západu, Pinkerton (1979, 1992) v Madame Butterfly, Luigi (1983) v Plášti, Rodolfo (1987) v Bohéme, titulná úloha Edgar (1988) v rovnomennej opere a Gobin (1996) v slovenskej premiére opery Lastovička.

Taktiež účinkoval vo veristických operách ďalších autorov, kde sa predviedol v parte Beppa (1966) a Cania (1984) v Leoncavallových Komediantoch a podieľal sa aj na uvedení československej premiéry opery Adriany Lecouvreur Cileu, v ktorej sa vcítil do úlohy Maurizia (1985). S uvedením predstavením sa súbor banskobystrickej opery úspešne predstavil aj na scéne Opery SND v Bratislave, kde účinkoval aj Ján Zemko. Jeho Maurizio bol veľmi pozitívne prijatý a slovami uznania nešetril ani recenzent Martin Lesan: „*Adrianinou veľkou láskou je Maurizio, ktorý čoskoro vstupuje do deja v podaní sólistu opery Jána Zemka. Tento sólista svojou interpretáciou zaujal publikum, pretože vokály tvoril uvoľnene, mali potrebnú rezonanciu a obsah spievaného partu bol vhodne dramaticky stupňovaný, pričom frázy mali potrebnú klenbu...*“ (Lesan, 1986, s. 6)

Naštudovanie úloh francúzskej opernej literatúry zaznamenal v Bizetových dielach ako Harun (1969) v Djamileh a don José (1976, 1989) v dvoch inscenáciách Carmen, v Offenbachových Hoffmannových poviedkach ako Hoffmann (1969), ako Afričan (1978) v slovenskej premiére hudobnej frašky Angelika Jacquesa Iberta, tiež naplnil part Diavola (1981) v Auberovej komickej opere Fra Diavolo. Vžil sa do diametrálne odlišných rolí v operách Gounoda, kde stvárnil Fausta (1982) vo Faustovi a Margaréte, ale aj Leandra (1985) v československej premiére komickej opery Lekárom proti svojej vôli. Uchopenie Leandra oslovilo recenzenta Michala Palovčíka: „*Dvojicu mladých reprezentovali B. Fresserová ako Lucinda a J. Zemko v úlohe Leandra. Ich pekné spevácke výkony patrili medzi najhodnotnejšie, aj mätko znejúci Zemkov tenor sa v tejto úlohe uplatnil ako súca kvalita.*“ (Palovčík, 1985, s.5)

Obrázok 1 *Jarmila Vašicová ako Micaela a Ján Zemko ako don José v Bizetovej opere Carmen (1976)*
Foto: súkromný archív J. Zemka

Romantická ruská operná tvorba je v repertoári tenoristu zastúpená rolou rozkošného Triqueta (1975, 1995) v Čajkovského Eugenovi Oneginovi a dramaticky vypätým Hermanom (1979) v Pikovej dáme.

Vytvoril však aj úlohy v operách súčasných autorov sovietskej hudby – Kukuškina (1972) v Prokofievovom Príbehu ozajstného človeka, Alexeja (1977) v Cholminovej Optimistickej tragédii, Džalila (1984) v Žiganovom Musa Džalilovi.

Predstavil sa tiež na pôde nemeckého romantizmu ako Markíz (1968) v opere Cár a tesár z pera Lortzinga a ako Max (1981) vo Weberovom Čarostrelcovi.

Svoj zástoj mal aj ako Jontek (1977) v opere Halka poľského romantického skladateľa Moniuszka.

Českú romantickú tvorbu prezentoval úlohami v Dvořákových operách Čert a Káča ako Jirka (1973, 1990), na margo ktorého sa vyjadril M. Palovčík: „*Jirka Jána Zemka sa vyznačoval mladistvým elánom, v ktorom rozospievanosť stále dominovala...*“ (Palovčík, 1973, s. 5) V inom duchu kreoval part Princa v Rusalke (1977, 1989), ktorého naštudovanie sa stretlo s pozitívnym ohlasom Evy Michalovej: „*Princ Jána Zemka vyrastal z dôkladnej prípravy, ktorá je v poslednom období pre tohto umelca typická. Spevák sa vžíva do úloh a svojím prejavom rešpektuje zdravú mieru výrazu.*“ (Michalová, 1977, s. 8) V Smetanovej Predanej neveste sa vcítil do postavy Jeníka (1976) a v Hubičke stvárnil Lukáša (1983). Zaujal aj ako Števo (1967) v Janáčkovej Její pastorkyni hneď vo svojich umeleckých začiatkoch, čo dokladujú slová Terézie Ursínyovej: „*... so záujmom sledujem výkony tohto mladého speváka, ktorý má nesporne nadanie a rastie od úlohy k úlohe...*“ (Ursínyová, 1967, s. 2) Spolupodielal

sa tiež na uvedení slovenskej premiéry opery buffo Dvakrát Alexander Bohuslava Martinů rolou Oskara (1970).

Hlasové dispozície a hereckú kreativitu Ján Zemko dômyselne využil aj v dielach slovenských skladateľov ako Gajdošík (1968) a ako Jánošík (1984) v Cikkerovom Jurovi Jánošíkovi. Jeho Jánošíka ohodnotil M. Lesan v denníku Práca nasledovne: „*Ján Zemko v úlohe Jánošíka podal veľmi dobrý spevácky výkon. Jeho otvorené vokály mali potrebnú priebojnosť, uvoľnenosť a farebnosť. Spievanému textu bolo dobre rozumieť, čo je jedna z prvoradých požiadaviek belcantovskej elegancie vokálnej interpretácie...*“ (Lesan, 1985, s. 4)

Aj v Suchoňovej Krútnave vytvoril dve úlohy – Krúpu (1972) a mimoriadne sugestívneho Ondreja (1988). Miloslav Blahynka vnímal jeho interpretáciu Ondreja takto: „*Z predstaviteľov hlavných úloh zaujal Ján Zemko ako Ondrej. Vysoká miera speváckej spoľahlivosti a dobré herecké uchopenie boli charakteristické pre túto kreáciu.*“ (Blahynka, 1988, s. 15)

Plochu slovenských oper rozširuje aj o ďalšie roly – Artuš (1974) v Andrašovanovej Hájnikovej žene, Ďuro Krnáčovie (1975) v Bystrého Detvanovi, Lukáš (1980) v Urbancovom Majstrovi Pavlovi, chór – barytón (1995) v Benešovom Skamenenom a Joe (1997) v Cikkerovom Mr. Scroogovi.

Stretol sa aj s operou Erindo skladateľa obdobia baroka Johanna Sigismunda Kussera naštudovaním postavy Dalisa (1969). Svojou zručnou vokálnou technikou dokázal tenorista vystavať okrem postáv z diel romantizmu a moderny aj úlohy v operách klasicizmu. Takýmto bol don Ottavio (1971) v Mozartovom Don Giovannim, ktorého vokálnu prepracovanosť pochválil Igor Vajda: „... *veľký pokrok v hlasovej technike preukázal Ján Zemko v stelesnení dona Ottavia.*“ (Vajda, 1971, s. 22) Tiež sa uplatnil ako Paolino (1985) v Tajnom manželstve Cimarosu a ako Maturin (1986) v Gluckovom Polepšenom pijanovi.

Vedel sa priblížiť aj k detskému divákovi stvárnením postáv v operných rozprávkach, v ktorých sa presvedčivo prevtelil a rozohral Oslira (1966) v Orffovej Múdrej žene, Zajka hopsasa (1967) v Kowalského Rozprávke pri praslici, Lorda Havelocka (1972) v Křičkovom Tučnom pradeduškovi a Kuba v dvoch inscenáciách Martin a slnko Tibora Freša (1975 a 1994).

Neoddeliteľnú súčasť širokého repertoáru Jána Zemka tvoria naštudované bohato zastúpené úlohy v klasických operetách. Hlasová ohybnosť, herecká prirodzenosť a kreatívnosť, zrozumiteľnosť a prirodzenosť hovoreného prejavu, kultivované pohybovo-tanečné dispozície a v neposlednom rade šarm a elegancia boli zárukou vysokej kvality predvedených operetných úloh. V tituloch rôznych veľikánov operetných diel dosiahol mnohotvárnny umelecký prejav v podobe rozmanitých kreácií neodolateľných milovníkov, mladokomikov... Na pôde Lehárových skvostov sa prevtelil do viacerých postáv – Camille (1966) a Danilo (1993) vo Veselej vdove. Taktiež dve úlohy stvárnil v Zemi úsmevov – Gustáv (1972), ktorého poňatie vystihla v Hudobnom živote Gizela Mačugová: „*Je prirodzené, že inscenácia mala aj klady. K nim patrí predovšetkým predvídateľné obsadenie Jána Zemka do úlohy Gustáva, v ktorej tento mladý spevák príjemne prekvapil svojim mužským šarmom, hereckou i pohybovou uvoľnenosťou i speváckou istotou.*“ (Mačugová, 1973, s. 4) O vyše dvadsať rokov to už bol princ Sou-chong (1994). Vžil sa i do Paganiniho (1974) v rovnomennej operete a neobišiel ho ani René (1980) v Grófovi z Luxemburgu. Svoj rukopis zanechal aj

v operetách z pera Johanna Straussa ml. v úlohe Barinkaya (1991) v Cigánskom barónovi a Einsteina (1993) v Netopierovi. Zaskvel sa aj ako Tassilo (1982) v Grófke Marici a tiež ako Edwin (1997) v Čardášovej princeznej Emmericha Kálmána. „Vychutnal“ si aj party aj v Offenbachových operetách – Paris (1975) v Krásnej Helene a Orfeus (1992) v Orfeovi v podsvetí. Účinkoval tiež v Poľskej krvi Oskara Nedbala, kde si ako začínajúci spevák obliekol kostým Popiela (1967), avšak po vyše dvadsiatich rokoch sa prezliekol do kostýmu Bola (1990). Miesto v jeho repertoári zaujímajú i roly z tvorby Gejzu Dusíka – Edmond Duval (1970) v Modrej ruži a Peter (1981) v Hrnčiarskom bále. Danosti a tvárnosť tenoristu Jána Zemka inscenátori veľmi radi využívali v operetných inscenáciách, a tak sa jeho súpis postáv rozširuje o ďalšie – Dr. Branecský (1967) v Pánskej volenke Tibora Andrašovana, Jimm (1973) v Rose Mary Rudolfa Frimla, Celestín (1977) v Mamzelle Nitouche Florimonda – Rougera Hervého, Boccaccio (1978) v rovnomennej operete Franza von Suppého, Erminio (1984) v Gasparone Karla Millöckera, Lucas (1986) v Mlynárke z Granady Juliusa Kalaša.

Ján Zemko našiel uplatnenie aj v dvoch inscenáciách muzikálu *My fair lady* Fredericka Loeweho, kde stvárnil úlohu Freddyho (1969, 1986). Zahral si aj študenta (1971) v muzikáli *Púť do Canterbury* G. Chaucera. Priestor prezentovať sa ako Camilio dostal aj v produkcii *Nebo na zemi* autorov Ježek Jaroslav + Voskovec Jiří + Werich Jan.

Obrázok 2 Anna Kluková ako Helena a Ján Zemko ako Paris
v Offenbachovej operete *Krásna Helena* (1975)
Foto: súkromný archív J. Zemka

Tenorista Ján Zemko počas svojho tridsaťjedenročného pôsobenia v banskobystrickej opere vytvoril postavy lyrické i dramatické – titulné, ťažiskové, charakterové v operných, operetných a muzikálových dielach. Súpis repertoáru svedčí o jeho nevšednej všestrannosti,

pohotovosti, muzikálnosti, výbornej hlasovej disponovanosti a tiež štýlovej a žánrovej orientácii. Vďaka jeho vokálno-technickému zázemiu a hlasovej zdatnosti bol schopný „vydržať“ enormnú záťaž, ktorá bola na neho kladená. Účinkoval vo väčšine repertoáru, ktorý sa hral počas sezón jeho angažmán a mnohokrát ako jediný tenorista. Študoval nové roly, účinkoval v predstaveniach, ktoré sa navyše často odohrávali aj mimo domovskej scény na zájazdoch, čo bolo mimoriadne vyčerpávajúce. Preto treba zdôrazniť, že za takýchto zložitých podmienok bol umelec schopný podávať hodnotné umelecké výkony a navyše v širokospektrálnom zábere.

Umelecký profil Jána Zemka tvoria aj pohostinné vystúpenia na scénach Opery SND a ŠD v Košiciach a tiež v Čechách v Ostrave, Olomouci a Českých Budějoviciach. S banskobystrickou operou sa zúčastnil zájazdu vo Švajčiarsku s predstavením Eugena Onegina, kde stvárnil Triqueta.

Aktívne sa venoval aj koncertnej činnosti na domácich pódiumoch a reprezentoval vokálne umenie aj na pôde Československého veľvyslanectva v Budapešti a vo Varšave.

Zanechal odkaz v podobe záznamov opier v Československej televízii, aj video a audiozáznamov premiér predstavení uvedených banskobystrickou operou archivovaných v Literárnom a hudobnom múzeu v Banskej Bystrici.

Docenta Jána Zemka však vnímame nielen ako umelca, ale aj ako pedagóga. Externe vyučoval hlasovú výchovu na Katedre hudobnej a estetickej výchovy Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici a tento rok ukončil svoje viac ako dvadsaťtiročné pôsobenie na Katedre vokálnej interpretácie Fakulty múzických umení Akadémie umení v Banskej Bystrici, kde viedol prednášky vokálnej interpretácie.

Ján Zemko za svoj vklad v priestore umenia bol ocenený Ministerstvom kultúry v roku 1984 ako Vzorný pracovník kultúry a tiež v roku 1997 mu bola udelená Cena za celoživotnú tvorbu.

Tenorista Ján Zemko bol tridsaťjeden rokov pevným pilierom banskobystrickej opery, bez ktorého by mnohé inscenácie nemohli byť uvedené. Svojím rozsiahlym a hodnotným interpretačným vkladom tu zanechal hlbokú stopu a nepochybne sa zaraďuje medzi významné a popredné postavy jeho materskej scény Štátnej opery v Banskej Bystrici.

BIBLIOGRAFIA

- Bachleda, Stanislav: Ambície mladých – záruka kvality. In: *Smena* 23. 1. 1969, s. 6.
- Blahynka, Miloslav: Tretie naštudovanie Krútnavy. In: *Literárny týždenník* 16. 12. 1988, s.15.
- Lesan, Martin: Adriana po prvý raz v Bratislave. In: *Smena* 5. 4. 1986, s. 6.
- Lesan, Martin: S ambíciami rastie úroveň. In: *Práca* 8. 2. 1985, s. 4.
- Mačugová, Gizela: Prehra bez experimentu. In: *Hudobný život* 19. 2. 1973, s. 4.
- Michalová, Eva: Rusalka v DJGT. In: *Hudobný život* 10. 8. 1977, s. 8.
- Palovčík, Michal: Rehabilitácia zabudnutého diela. In: *Pravda* 12. 12. 1985, s. 5.
- Palovčík, Michal: Príspevok k Roku českej hudby. In: *Pravda* 26. 10. 1973, s. 5.

- Ursínyová, Terézia: Režisér, ktorý slúži hudbe. In: Smer 16. 3. 1967, s. 2.
Vajda, Igor: Dramaturgická udalosť. In: Smena 7. 2. 1984, s. 5.
Vajda, Igor: Opera opier v Banskej Bystrici. In: Slovenská hudba 9. 10. 1971, s. 22.
Zemko, Ján: Rozhovor s Jánom Zemkom 15. 7. 2021. Diktafón, súkromný archív autorky.

Contact

prof. Mária Tomanová, ArtD.

Fakulta múzických umení Akadémie umení v Banskej Bystrici, Banská Bystrica, Slovensko

Email: maria.tomanova@aku.sk